

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Куцика Андрія Юрійовича
на тему:
«ЛЮДИНА В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ СОЦІАЛЬНИХ
МЕРЕЖ І МЕСЕНДЖЕРІВ», подану на здобуття наукового ступеня
доктора філософії за спеціальністю 033 «Філософія»
(галузь знань 03 «Гуманітарні науки»)

1. Актуальність теми дослідження. На сьогодні одним з важливих напрямків досліджень у сучасних гуманітарних науках є проблематика антропологічного виміру та соціокультурних наслідків функціонування Інтернет-простору, який стає простором життєдіяльності людини. Віртуалізація людського життя набуває дедалі більших масштабів, довготривала присутність в Мережі стає сьогодні звичною для переважної більшості людей. Це підтверджує актуальність і значущість теми дисертації Андрія Куцика, адже у сучасному світі цифрових комунікацій найбільш поширеними і затребуваними формами онлайн-взаємодії стали соціальні мережі і Інтернет-месенджери, Тому доцільно їх досліджувати не тільки в якості нових медіа-комунікативних практик, але і як важливий соціокультурний феномен, який здійснює суттєвий вплив на людину, її світогляд, життєвий світ, форми соціалізації та самопрезентації тощо. Дисертант переконливо доводить, що на сучасному етапі розвитку інформаційного суспільства і формування цифрового медіапростору актуалізується антропологічний аспект філософії медіа, проблеми взаємодії людського і технічного, формування віртуальної соціалізації та ідентичності, потребує переосмислення соціогуманітарний потенціал соціальних мереж і месенджерів.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації, їхня достовірність. Дисертант звертає основну увагу на антропологічний вимір Інтернет-комунікацій, на

співвідношення особистісного та публічного в комунікативному просторі соціальних мереж та месенджерів, переосмислює процеси «діджиталізації» громадського активізму, зміну ціннісних орієнтирів індивіда XXI століття під впливом соцмереж і месенджерів, становлення нового типу віртуальної (мережевої) ідентичності.

Аналізуючи текст дисертації А. Куцика, відзначимо належний рівень обґрунтованості наукових положень дослідження, достовірність наведених даних, їх ретельний аналіз та адекватну інтерпретацію. Доволі переконливими постають авторські окреслення методологічних пріоритетів та підходів до вивчення досліджуваної проблематики та обґрунтування доцільності міждисциплінарної стратегії дослідження, що передбачає синтез філософсько-антропологічних, медіа-філософських і соціально-філософських підходів. Крім власне фундаментальних і парадигмальних для дослідження концептів медіантропології, електронного мережевого суспільства, дисертант включає у смислову сферу роботи велику кількість понять, явищ, ідей, де кожний із досліджуваних елементів органічно вписується в цілісну концептуальну основу дослідження (передусім, це такі поняття як «цифрові покоління», «Номо Virtualis», мережева ідентичність та ін.).

Дисертація написана на багатому джерельному матеріалі. Автор опрацював великий масив науково-теоретичних джерел та емпіричних даних. Широке використання як відомих авторитетних філософських концепцій, так і надбань сучасних зарубіжних та вітчизняних дослідників дало змогу органічно поєднати класичні філософські підходи з новими теоретичними доробками сучасної науки. Коректно визначені об'єкт та предмет дослідження; мета і завдання перебувають у кореляції із новизною, структурою побудовою дисертації та основними здобутими результатами. Вважаю, що структура дисертації, її методологічна основа, джерельна база, вибір конкретних методів дослідження виправдані, а ті положення, які в ній розглядаються і стверджуються як особисто здобуті результати і висновки, цілком обґрунтовані

і відповідають загальним вимогам науково-теоретичного дискурсу. Аналіз тексту дослідження дозволяє констатувати, що дисертаційна робота А. Куцика написана із дотриманням принципів академічної доброчесності; ідеї й твердження інших авторів викладені відповідно до їх опублікованих текстів із коректними посиланнями на першоджерела.

3. Наукова новизна положень і отриманих результатів. У дисертації досить докладно аналізується антропологічний вимір комунікативного простору соціальних мереж і месенджерів, в тому числі виділені та охарактеризовані етапи розвитку комунікаційних Інтернет-технологій, які, на думку автора, можна вважати етапами реалізації тези М. Маклюена про медіа як «зовнішнє розширення людини». Серед положень наукової новизни дослідження на особливу увагу і підтримку заслуговують окреслення кореляції між новими видами комунікаційних Інтернет-технологій і формами соціальної комунікації, з одного боку, і особистісними та суспільними трансформаціями, формами соціалізації людини, прискоренням зміни мережевих поколінь, з другого; обґрунтування тези про прискорення зміни «цифрових поколінь», доцільності розрізнення «покоління соціальних мереж» і «покоління месенджерів» як двох типів мережевої ідентичності. Теоретичні положення дослідження отримали практичну верифікацію. А. Куцик зробив порівняння думок експертів, а також аналіз відповідей респондентів (студентів) Польщі й України щодо способів використання месенджерів в аспекті особистісних і суспільних трансформацій. На нашу думку, означені аспекти наукової новизни є достовірними, достатньо обґрунтованими і засвідчують новаторський характер дослідження.

4. Практичне значення дисертаційної роботи. Вважаю, що вищенаведений огляд змістового спрямування дисертації свідчить про те, що в роботі отримано нові науково обґрунтовані результати, які в сукупності дають змогу вирішувати теоретичні та практичні завдання щодо осмислення перспектив та реалізації актуальних завдань гуманізації сучасного мережевого

віртуального простору, зокрема онлайн-комунікації, підвищення рівня медіаосвіти та медіакультури особистості. Основні положення та висновки дослідження можна використовувати в навчальному процесі, зокрема під час підготовки до лекційних і семінарських занять із «Медіафілософії», «Філософської антропології», «Теорії комунікації», «Сучасної культури» та ін., а також під час розробки і написання аналітичних матеріалів з проблематики інформаційної політики, медіаекології та медіавиховання для відповідних державних, освітніх і культурних установ.

5. Повнота викладення сформульованих у дисертації наукових положень, висновків і рекомендацій у наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні змістовні положення дослідження, сформульовані в ньому висновки і рекомендації достатньо повно викладено у 13 публікаціях автора в українських і закордонних наукових фахових виданнях, 7 із яких опубліковано у фахових закордонних виданнях (2 з них проіндексовані базою даних Web of Science), 2 – у фахових українських виданнях, 4 – тезові матеріали (дві статті опубліковано у співавторстві), а також у монографії «Social Networks And Messengers In Public And Personal Dimensions: monograph. Lutsk : Vezha-Druk, 2021. 120 p.». Апробацію результатів роботи було здійснено у виступах та обговореннях на 11 Міжнародних і Всеукраїнських конференціях.

Опубліковані наукові праці автора, що зараховані за темою дисертації, відповідають вимогам п. 11 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 06.03.2019 р.

6. Структура й обсяг дисертації. Щодо структури дисертаційної роботи, то вона є виваженою, логічно-послідовною і корелюється з метою і завданнями дослідження. Текст дисертації А. Куцика є цілісним авторським рукописом, що відповідає нормам наукової стилістики. Розділи праці змістовно пов'язані між собою, що показує вміння здобувача фахово, логічно-

послідовно й аргументовано викладати свої думки. Чітко і науково коректно визначені об'єкт та предмет дослідження, з належною повнотою та конкретністю висвітлені його теоретичні засади.

Дисертаційна робота складається із анотації (українською й англійською мовами), списку публікацій здобувача, вступу, чотирьох розділів (у кожному по два підрозділи), висновків і списку використаних джерел. Оформлення роботи відповідає вимогам МОН України до кваліфікаційних наукових робіт на здобуття наукового ступеня доктора філософії відповідно до наказу МОН України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019.

7. Дискусійні положення та зауваження щодо дисертаційної роботи.

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційну роботу А. Куцика, вважаю за необхідне зробити деякі зауваження:

1. У вступі і першому розділі дисертації багато уваги приділено важливим в методологічному плані теоретичним концепціям. Автор цілком обґрунтовано відзначає тенденцію до зближення медіафілософії й антропології медіа. Водночас хотілося би більш конкретного аналізу змісту наукових доробків сучасних вчених (зарубіжних та українських дослідників) в галузі філософської медіантропології.
2. У підрозділі 1.2. висвітлюється теоретико-методологічний інструментарій дослідження, дисертант експлікує такі категорії як «віртуальна реальність», «віртуальна ідентичність», «мережева ідентичність», «мережеві покоління» та ін. Водночас такий проблематичний концепт як «Homo Virtualis» розглядається досить побіжно. На мою думку, йому варто було би приділити більше уваги в контексті основної проблематики дослідження.
3. Вважаю не зовсім доречним виділення опису конкретних методів дослідження в окремий підрозділ 1.3. До того ж у цьому підрозділі опис загальнонаукових

і емпіричних методів певною мірою переважає над висвітленням власне філософських підходів.

4. Аналізуючи у підрозділі 3.1. антропологічний вимір комунікативного простору соціальних мереж в контексті їх впливу на життєвий світ людини, дисертант, на мою думку, мав би глибше і детальніше проаналізувати феномен Інтернет-залежності, зокрема, такого її поширеного різновиду як залежність від соціальних мереж.
5. У підрозділі 3.2 досліджується вплив соціальних мереж на розвиток політичної суб'єктності та громадянської активності індивідів, докладно висвітлюється їх роль у громадсько-політичному житті в Україні, у тому числі підчас Революції гідності 2013–2014 років, в період президентської кампанії 2019 року. Вважаю, що було би доречним докладніше проаналізувати/провести порівняння із подіями «Арабської Весни», або так званої Facebook Революції 2010, а також із подіями в Білорусі 2020 року, в яких соціальні мережі теж зіграли провідну роль.
6. Вважаю, що у підрозділі 4.2, в якому окреслюється специфіка міжособистісної та міжкультурної комунікації в месенджерах у польському та українському інформаційному просторі, варто було би краще продумати зміст і форму запитань та поглибити теоретичний аналіз результатів проведеного опитування (експертних інтерв'ю та анкетування студентів) і зробити ґрунтовніші узагальнення.

8. Загальний висновок. Дисертаційна робота Куцика А. Ю. «Людина в інформаційному просторі соціальних мереж і месенджерів» за змістом і структурою є завершеною самостійною кваліфікаційною науковою роботою. Працю написано на актуальну тему, що містить наукові положення, теоретичні узагальнення, висновки і нові наукові результати, які мають значення для розвитку гуманітарної науки. Висловленні зауваження мають рекомендаційний характер і не применшують позитивного враження від дисертації. Дослідник досяг поставленої мети та вирішив наукові завдання.

За рівнем наукової новизни, теоретичним і практичним значенням отриманих результатів, структури, змісту, стилю викладу матеріалу дисертація А. Куцика на тему: «Людина в інформаційному просторі соціальних мереж і месенджерів» відповідає вимогам 9, 10, 11 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №167 від 06.03.2019 р. та вимогам наказу МОН України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами від 31 травня 2019 р.), а автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 філософія (галузь знань 03 гуманітарні науки).

Офіційний опонент

Доктор наук з філософії, професор,

Заступник декана з наукової роботи та міжнародних зв'язків ФМК

Університету святих Кирила та Мефодія

м. Трнава, Словаччина

Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave
rektorát
Herdu 2, 917 01 Trnava

Славомір Галік